

КАТЯ ИССА

**ТЕОРИЯ НА КЛАСИФИКАЦИЯТА
И НЕЙНИТЕ ПРИЛОЖЕНИЯ В АРХИТЕКТУРНАТА
ТЕРМИНОЛОГИЯ**

KATYA ISSA

**CLASSIFICATION THEORY AND ITS APPLICATIONS IN
ARCHITECTURAL TERMINOLOGY**

(Abstract)

The meaning of scientific concept *classification* varies in different accents, depending on the dominant picture of the world and the context of its functioning in specific scientific disciplines. The paper is dealing with the phenomenon *classification* in concept-terminology aspect in relation to the architectural terminology.

Keywords: theory of classification; term creativity; term system; transterminology

Всяка *теория* предполага разкриване на закономерности, които да установят в следствие съответните типологии в науката, както и да предопределят поведенчески практики, задължително предшествани от систематизиране, каталогизиране, изграждане на идеални типове, системи от теоретични концепции, методологически хипотези, задачи и алгоритъм на техните решения, оформени в подходящ специфичен език, възприеман от човечеството през вековете като *класификация*.

Класификацията води началото си от древността, още преди Аристотел, този „педантичен почитател на реда, който искал да подреди понятията на хората“ (Гордер 2005), да направи класификация на науките. Развитието на науките изисква класификация на обектите и на техните изследвания, които се обогатяват ежедневно с нови изследователски и изчислителни средства. Вероятно затова през 70-те години на XX век се създават класификационни научни общества, които изследват *правилата за класифициране*, правят модификации на общоприетите представи за класификациите, подтикнати от необходимостта за форсиране на изследванията поради бързото нарастване на броя на емпиричните факти, бързата смяна на теоретичните концепции и емпиричните средства в науките. Фиксирането на целите на класифицирането във всяка област показва кога и какво може и трябва да се направи, как да се изработят допустими и ра-

ционални методи на постановките и решенията на всички класификационни задачи в описателните науки, за да се открие път към ефективното приложение на теорията на класификацията във всяка отделна наука. В този смисъл класификацията сама по себе си, без значение дали е предназначена за познавателна ориентация или за практическа полза в една област, е ценен помощник на специалистите, доколкото разкрива реда и хармонията на света, чертае неговата организация с многобройните си хоризонтални и вертикални йерархично свързани контури.

Когато се говори за *теория на класификацията*, се разбира главно инвентаризация, систематизация и тълкуване на известни термини в някоя научна дисциплина. Първи за теория на класификацията говорят биолозите, след това психолозите, философите, логиците и математиците (Шрейдер 1981). Създава се впечатление, че класификацията е формално развиваща се област на знанието, че главното в нея е включване на термини, допустими и рационални (не непременно, но защо не и ефективни), които да бъдат включвани в математически модели, за да бъде работата на специалистите максимално улеснена. Затова на пръв поглед теорията на класификацията е повърхностна теория, а главното ѝ достойнство се изразява в мощта за ефективно приложение на постиженията на учените. Постепенно гледните точки се променят. С течение на времето в различните клонове на знанието научните класификации на всяка наука се обогатяват от динамично терминотворчество, а сътворените термини, подложени или не, на преосмисляне, се включват в терминосистемите и на други науки. Този процес се нарича *транстерминологизация* (Суперанска 1989). Чрез него се образуват междуетраслови омонимии, състоящи се както от отделни термини, така и от цели терминологични блокове, включващи разнородни термини в съчетание с централни понятия. Така някои термини се пренасят заедно със своята първоначална конотативна парадигма. Понякога те стават по-значими за новата наука, понякога се връщат от друга област на знанието в „своята“ област, но с ново значение. Този процес се разглежда като разновидност на транстерминологизацията и се нарича *ретерминологизация* (Суперанска 1989). Както транс-, така и ретерминологизацията, а също и терминотворчеството като постоянно произвеждане на нови термини, изискват непрекъснати промени в терминологичните класификации. Теорията на класификацията се превръща в неограничена област на приложение. Тя придобива свой *понятиен апарат*. Става нужда от *терминологична класификация в теорията на класификацията* и нейното приложение в практиката. „Според Воронин при някои условия тя е в еднаква степен приложима както в теорията на литературата, така и в теорията на неравенствата [...]. Може да се счита, че теорията на класификацията има потенциал да бъде основа на цялото „европейско“ знание“ (Шрейдер 1981: 21). През 80-те години получават отговор въпроси като: какво да се разбира под *теория на класификацията*; как да изглежда тя; какво е мястото

й в системата на научното знание (Воронин 1985: 6). Заговаря се за методологическите аспекти на теорията на класификацията (Мейен 1976), създават се математически модели, в които се търсят връзки между термините в техническата терминология (Лаврентиев 1952), математическите теории на класификацията намират приложение в метеорологията и хидрологията (Сонечкин 1969), в инженерните и геологическите науки (Хайме 1966). В хуманитаристиката различните теми на различните клонове на науките много често използват един и същ понятиен апарат. Поради това границите между тях се размиват. Това се отнася предимно за интердисциплинарните науки в езиковедството като социолингвистиката, психолингвистиката, етнолингвистиката, еколингвистиката и др. Те непрекъснато заемат термини от обществените науки, чието значение се специализира като се стеснява, разширява, или тотално се променя.

В *архитектурната терминосистема* термините се подреждат в две различни класификационни схеми. Едната е свързана с еволюционния път в развитието на човечеството, а другата – с инженерната взаимосвързаност на архитектурата с точните науки. В първия случай наблюдаваната транс-терминологизация се осъществява между изобразителното изкуство, хуманитарните области, политическите строеве, културологичните особености на обществото. Архитектурата е рефлексия на определен тип и вид действия и взаимодействия, т.е. на аксиологичните модели на човешките взаимоотношения, които тя интерпретира чрез своето изкуство, определяно често като стил. Понятието *стил*, въпреки буквалното си значение ‘начин на писане’, представлява „специфичният особен вид и начин за придаване на външна форма, в която се проявяват маниерите, поведението, представите на социални групи“ (Енциклопедичен ... 2001) и техните йерархични взаимозависимости.

Най-ранните сведения за центрове, създали богата и сложна култура, достигат до нас главно чрез архитектурните артефакти и се причисляват към определени стилове. Архитектурата на Древния Египет се изучава чрез класификация на елементите на пирамиди, храмове, гробници. От нея разбираме и за йерархичните взаимоотношения и социалното деление във времето на фараоните. Архитектурата е видимото, релефно проявление на иначе невидимия, скрит (имплицитен) характер на тези отношения и взаимодействия. Предна Азия, вторият (наред с Египет) център на развита култура в пределите на Древния изток, предоставя информация от хилядолетия пр.н.е. за архитектура, рязко отличаваща се от древноегипетската във функционално, конструктивно и художествено-композиционно отношение. Причините са разнопосочни. Една от тях, не най-важната за поколенията, но важна за днешните специалисти, е наличието на различни строителни материали, затова например в Двуречието преобладават плоски тавани със стилизирани по друг начин орнаменти.

Архитектурата на Антична Гърция лежи в основата на всяко следващо монументално изкуство в света. Тя показва и днес постиженията на худо-

жествената древногръцка култура, на политическата система. Оттогава архитектурата и изкуството имат ярко изразен социален характер. Оттогава водят началото си различните стилове, които се пренасят в исторически план и дават наименования на цели епохи, т.е. цели епохи се класифицират (като антична, готическа, ренесансова; класицизъм, барок, неокласицизъм) според класификацията на архитектурните стилове.

Днес, в модерната архитектура релефната теория разкрива закономерностите на прехода от вътрешното (имплицитно) към външното (експлицитно) и на техните структурно-тектонични модели. Ето защо в архитектурата – *науката архитектура* и *изкуството архитектура* – класификацията е двойно по-значима, отколкото във всяка друга област, защото, създавайки образци за предметно фиксиране на пространството, от една страна, тя очертава и ценностните свойства на битието, от друга страна. Социокултурните аспекти на индивидуалното пространство се проявяват в културното, или в социокултурното многообразие. Изследват се както особеностите на морфологията на индивидуалните пространствени интерпретации, така и социокултурните аспекти на личното пространство. За разлика от индивидуалното като уникално, личностното се разглежда в аспекта на неговата универсалност. Това предполага разкриването на типологиите на универсалността, на видовете универсалности и на тяхната архитектурно-интерпретация. Социокултурните модели на груповото пространство също се разглеждат от модерната архитектура, и не само от социологическа гледна точка. Принципът на неформалност определя тяхната голяма пластичност както по обхват, така и по време и по място. Изследването на тази динамика има за цел да установи закономерностите на нейната архитектурно-тектоника.

Теорията на класификацията включва в себе си както архитектурните решения, така и социокултурните аспекти на колективното пространство, разбирано като формализирани структури на социалната система. Колективната воля е целенасочена и рационална. Тя се стреми да доминира и да изтласква настрана или в периферията други колективни воли. Изследват се архитиповете на колективните структури и тяхното пространствено архитектурно проявление и интерпретиране. Общностното и общественото се преплитат непрекъснато като своеобразна ДНК структура на социално-пространствения ред и неговата интерпретация. Докато общностното е носител на уникалното, на културното многообразие, то общественото е носител на универсалното, на цивилизационното. Новата модерна класификация не причислява вече архитектурните произведения към определен стил, а подрежда архе- и архитиповете на двете структури, тяхното пространствено проявление и архитектурно-интерпретация. Жилищните архе- и архитипове, потребителските архе- и архитипове, рекреативните архе- и архитипове предопределят ролята на архитектурата в символно-пространственото конструиране на реалността. Удовлетворявайки разнообразните функционално-утилитарни потребности, архитектурата развива,

от една страна, символната рефлексия към социално-пространственото конструиране на реалността. Класификацията на стиловете прераства в една антропо- и социотектоника, в една алтернатива на геотектониката, в която пирамидите, зикуратите, небостъргачите и другите архифакти намират своето място в класификацията и остават непреходни исторически символи.

Това е едното лице на архитектурата. Класификацията тук подлежи на философски анализи, свързани с очертаване на контурите на естетическите и аксиологичните нагласи на различните цивилизации. Другото лице, от друга страна, показва архитектурата в светлината на научна дисциплина с математически уклон, в който се откриват нови смислови полета, чийто метатеоретичен потенциал препраща към изследване на предметния свят, а класификацията на понятията в него е на не по-ниско интелектуално ниво. Тя очертава контурите на научната картина на света. Разликата в двата типа класификации се състои във времето на нейното построяване. Докато класифицирането на архитектурните стилове се извършва в последствие, след появата на архифактите, то вторият вид класификация се пред-поставя, като база данни, към която архитектите пристъпват, преди да материаллизират своята фантазия. Тук ролята на класификационната дейност се оказва определяща. Въз основа на научни хипотези се откриват закономерности, математически принципи и правила за логически изводи. Теорията на класификацията дава представа за конкретните обекти, разчленени на отделни елементи, и отношенията в системата, формиращи своеобразен научен език. Самата теория чрез структурните отношения на своите елементи моделира обективно съществуващите връзки в изучаваната действителност. Затова създателите на теорията на класификацията (Воронин, Любичев, Смирнов, Кузин, Покровский) наричат класифицирането логико-математическо моделиране, очертаващо кръг от обекти, привлечени за изследване на всяка научна дисциплина. Непосредствена цел на класификацията представлява установяването на фактите на съществуването на класове, в които се подреждат обектите на изследване. Създаването на порядък в неизчислимото разнообразие на явленията гарантира фундаментална структура на самия порядък. Така в пределите на фундаменталното познание класификацията е насочена към установяване на онзи космически ред във Вселената, който ѝ е присъщ сам по себе си. В приложните науки, каквато е архитектурната наука днес, класификационната дейност е подчинена повече на практическото приложение на знанията, отколкото на тяхната отнесеност към определен тематичен кръг или исторически период. Това обръщане към емпиричния свят в операционален смисъл представлява диагностика на съществуващите и предсказание за новите класове обекти и прави възможна и неразривна връзката между теорията на класификацията с теорията на терминологията. Класификацията в архитектурата (в теоретичен смисъл) е класификация на архитектурните термини, а термините принадлежат към теоретичния свят на знанието.

Общопризнат факт е, че до XX век епохите се именуваха според стиловете, характерни за тях – барок, романтизъм, Ренесанс. Ролята на архитектурата в подобна класификация е безспорна. Днес изчислителните машини са в основата на инженерно-конструктивната и научно-изследователската работа на архитектите. За да се впишем в конкретните нужди за овладяването на архитектурното изкуство, се нуждаем от задължителна класификация на архитектурната лексика, която със своята многоликост, разположена в две концептосфери, обогатява езика и терминологията като цяло.

ЛИТЕРАТУРА

Бартенев 1983: *Бартенев, И. А., В. Н. Батажкова*. Очерки истории архитектурных стилей. Москва.

Воронин 1985: *Воронин, Ю.* Теория классифицирования и ее приложения. Новосибирск.

Гордер 2005: *Гордер, Ю.* Светът на София. Изд. „Дамян Янков“, София.

Енциклопедичен ... 2001: Енциклопедичен речник на литературните термини. София.

Лаврентиев 1952: *Лаврентьев, Г. А.* Связь классификаций определений и терминов в технической терминологии. – В: Изв. АН СССР, Отд. Техн. Наук, № 7, с. 212–228.

Мейен 1976: *Мейен, С., Ю. Шрейдер*. Методологические аспекты теории классификаций. – В: *Вопр. Философии*, № 12, с. 67–79.

Сонечкин 1969: *Сонечкин, Д.* Математическая теория классификации и ее применение в метеорологии. – В: *Метеорология и гидрология*, № 12.

Суперанская 1989: *Суперанская, А., Н. Подольская, Н. Васильева*. Общая терминология, Москва.

Хайме 1966: *Хайме, Н.* Анализ инженерно-геологических классификаций. – В: *Изв. Вузов. Геология и разведка*, № 11, с. 57–69.

Шрейдер 1981: *Шрейдер, Ю. А.* Типология – основа классификации. – В: *НТИ. Сер. 2*, с. 11–22.

✉ Доц. д-р Катя Исса

Департамент Приложна лингвистика

Университет по архитектура, строителство и геодезия

бул. „Христо Смирненски“ № 1, 1046 София, България

katyaissa@abv.bg

✉ Assoc. Prof. Katya Issa, PhD

Department of Applied Linguistics

University of Architecture, Civil Engineering and Geodesy

1 Hristo Smirnenski Blvd., 1046 Sofia, Bulgaria

katyaissa@abv.bg